

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S. D. P. B.

Coll. No. 774

Title Grahamaahaprayoga
paddhati

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 774 Subject : Vedic lit.

Title : Graha makhop-rayagapaddhati

Author : — Scribe : Rāmacandra

Date of the work : — Date of the Ms. : —

Place of the work : — Place of the Ms. : —

Size : 8.1" by 4.6" Extent : 18 foll.

Language : Sanskrit Script : Devanāgarī

Remarks : —

श्रीगणेशायनमः॥ न त्वा विनायकं देवं ॥ शिवं व्यासेश्वरं युक्तं ॥ ग्रहय
ज्ञविधेः सम्यक्प्रयोगो रच्यते मया ॥ अथ शांतिरत्नशांति सारशां
तिमयूखवहल्लघुद्वैतनिर्णयप्रयोगदीपिकाग्रहदीपिकावासि
ष्ठीभाष्यनारायणभट्टीयग्रहमखप्रभृतीनां ग्रंथान्याश्वनानानि
बंधान्समा लोक्यतेभ्यः सारांशमादायाऽधीते सहस्रस्यैव यवांक
जातीये लीलावत्यादिगणितशास्त्रे संगृह्य दशमुखकोटिहोमा
ख्यग्रहयज्ञस्य संक्षेपेण प्रयोगो रच्यते ॥ त्रिविधो ग्रहयज्ञः ॥ अयु
तलक्षकोटिहोमात्मकश्चेति ॥ तत्र प्रथमोयुतहोमः ॥ द्वितीयो ल
क्षहोमः ॥ तृतीयः कोटिहोमः ॥ अयुतलक्षकोटिरितिसमि

द. क्रो. ॥ वानिरेयाः ॥ एवं च मंडपभूमितो विंशतिहस्तो ॥ मंडपपरितो द्वादशता
 लहस्तस्तं भास्तु पंचदशगुलाधिकपंचदशहस्तमिता एव दीर्घाश्चतुर्विंश
 ॥ २॥ त्र्यंगुलदीर्घेण सूत्रेण वेष्टनयोग्याः स्थूलाः ॥ एतेषामपि पंचाशतिस्वननं ॥
 स चूडाः कार्याः पक्षे षोडशगुलाधिकशोडशहस्तमितदीर्घाश्चतुर्विंश
 त्र्यंगुलदीर्घेण सूत्रेण वेष्टनयोग्याः स्थूलाः ॥ एतेषामपि पंचाशतिस्वनन
 नं ॥ एवं च मंडपार्थसमुद्भूतभुमे रथः ॥ प्राची साधनस्य भूमितः ॥ सार्द्धं
 त्रयोदशहस्तोच्चाः पक्षे अष्टगुलाधिकचतुर्दशहस्तोच्चा मंडपभूमि
 तः ॥ सार्द्धं द्वादशहस्तोच्चाः पक्षे ३ षांगुलाधिकत्रयोदशहस्तोच्चा अवशि
 ष्यते ॥ मध्यानां पंचाशतो न्यूनस्वननं पक्षे तावदेव पंचाशतो न्यूनं वा ॥ २॥

क. पिनिस्वननं ॥ एवं प्राकृतस्तंभानुस्थानेषु निखायमंडपस्य मध्यमं वांशकोष्ठं
 विहायाः ॥ दक्षिणसु ॥ कोष्ठभागेषु पूर्वोपरदक्षिणोत्तरसूत्रचतुष्टयदाने
 नम्रतिकोष्ठं नवधा विभज्य मंडपेशोडशस्तंभानि स्वननं च त्रतिकोष्ठं तत्त
 त्कोष्ठेनेषु निखातप्राकृतषोडशस्तंभस्थानाः वशिष्टेषु द्विसप्ततिः ॥ ३॥ सं
 ख्याकानन्योन्शोभनाख्यस्तंभान् निखनेत् ॥ तेषामित्थं व्यवस्था ॥ मंडपस्य पूर्वद
 क्षिणपश्चिमोत्तरदिक्कोष्ठानां बहिः पार्श्ववर्ज्यमग्निनिर्ऋतिवाय्वीशविदिक्कोष्ठानां
 बहिः पार्श्वेषु कोणानां मुभयतो द्वौ द्वौ विलेखं ॥ षोडशशोभनस्तंभास्तालहस्तीयामं
 उपभूमेरुपरि प्राकृतद्वादशस्तंभमितोच्चास्तावत्स्थूलाः स चूडांतत्प्रमाणं च भू
 मावुक्तस्थानेषु निखेयाः ॥ एवं प्राकृतैः सह मंडपपरितोऽष्टविंशतिस्तंभाः स्तंभ
 नाः ॥ एषोऽंतर्गताः परितः सर्वासु दिक्षु परिधिपंक्तिरूपेणाष्टविंशतिशोभनस्तंभा

६ क्रो-
२२२५

स्तालवृक्षीया अष्टादशंगुलाधिकाऽष्टादशहस्तमिता एव हीर्षाः सप्तविंशत्यंगुलहीर्षे
ण सूत्रेण वेष्टनयोग्याः स्तूलाः स चूडाः पूर्वेषां चोडशशोभनस्तमानां चोडशंगुलाधिकचोडश
हस्तपक्षे सार्धदशंगुलधिके कोनविंशतिहस्तमिति हीर्षा अष्टाविंशत्यंगुलहीर्षेण सूत्रेण वे
ष्टनयोग्याः स्तूला वा वात्यस्तं भावे धेनोक्तस्थानेषु स्वपंचमांशेन निखेयाः ॥ प्राकृतानां पंचां
शतो नूनखननपक्षे यावद्दूनीकृतभागस्येकं तृतीयांशं भूमेरुर्ध्वं संभचतुर्भागे पुनर्ध्वयित ॥ ३५
रिगतचतुर्भागानुसारेणाः पः पंचमांशो वर्धनीयः ॥ पुनरप्येव
तर्गताः पूर्ववद्विंशतिशोभनस्तं भास्तालवृक्षीया एकविंशत्यंगु
लाधिकेकविंशतिहस्तमिता एव हीर्षा एकत्रिंशदंगुलहीर्षेण
सूत्रेण वेष्टनयोग्याः स्तूलाः स चूडा द्वितीयपक्षे सार्धपंचांगुला
धिकद्वाविंशतिहस्तमित हीर्षा एकत्रिंशदंगुलहीर्षेण सूत्रेण
वेष्टनयोग्याः स्तूला वा पूर्वपरिधिस्तं भावे धेनोक्तस्थानेषु स्वपंच
मांशेन निखेयाः ॥ प्राकृतानां नूनखननपक्षेऽत्रोत्तरीयां

२२२५

शो पूर्ववर्धयित ॥ पूर्ववर्धः पंचमांशवर्धः ॥ मंडपमध्यनवांशकोष्ठपरिधिषु चतुर्दिक्षु हो द्वावित्येव शोभ
नस्तं भास्तालवृक्षीया एव मंडपभूमेरुपरिमंडपमध्यगतप्राकृतचतुःकोणस्तंभमिनोऽत्रास्तावत्स्तूलाः स चूडास्त
प्रमाणाश्च भूमेरुद्वितीयपरिधिस्तं भावे धेनोक्तस्थानेषु निखेयाः ॥ एवं द्वा ससतिः ॥ ३६ ॥ शोभनस्तं भासं पंच
ने ॥ न चात्रैव द्वा ससति शोभनस्तं मानां निखननमशास्त्रमिति वाच्यं ॥ प्रकृतौ द्वा दशाभितः पंचहस्तप्रमाणा
इति द्वादशग्रहणं द्वादशाधिक यावदिष्टसंख्यस्तं मांतरोपलक्षणां ॥ उक्तं च के माहो भविष्यपुराणे ॥ वि
स्तारतु यथा शोभं मपरा अपि धारिका इति ॥ धारिकास्तं भाः ॥ तेनाऽत्राष्टाशीतिः ॥ ८८ ॥ स्तंभयुक्तं एव हो द्वा
स्तंभयुक्तपणवति ॥ ८९ ॥ स्तंभयुक्तो मंडपः शास्त्रतोऽर्थात्परिमाणमिति न्यायवचनाच्च कार्यः ॥ विशेषश
स्त्रविहितस्यात्रैव सार्धक्यात् ॥ अन्यथामंडपाच्छादनं कर्तुं मशक्यत्वाच्च ॥ न चाऽस्तालवृक्षस्य स्तंभा
मंडपकार्ये अप्यो ग्यारति वाच्यं ॥ पंचरात्रे यत्तु यद्वृक्षादिदृष्टाणां स्तंभस्तूला भूला भेयत कांक्षा
नां दारमात्रस्य यद्वृत्तं तद्वत्कृतत्वात् ॥ मंडपे कर्तव्यं तोरणद्वारद्वारखानां दृष्टाधिकारेति
श्रुतं हो द्वास्तालो वा तोरणे स्मृत इति कंठेन ता लस्य स्त्री रूतत्वाच्च ॥ अनु तोरण
राख्या सुच्यतालो स्मृतत्रे योक्तं न मंडपकार्ये पुन न यथा दृष्टं उक्तप्रमाणनतत्परिणा
ह इति त इति तोरणशाखाया निहितः ॥ परीणमहस्ततामाया दितरेषु तथात्वमिति

६-को.

॥५॥
६ मे

शास्त्रयोरंतरालं द्वा रतुल्यं दशरुत्तमितमेवान्यथाविरोधापत्तेरिति मंडपः ॥ अस्य मंडप
स्य विपुल मंडप इत्यभिधानं ॥ विपुलत्वं पश्यते ॥ प्रसन्नचेतसाराज्ञा तु देवभद्रीय मंडप इत्य
भिधानं ॥ प्रतिष्ठापितं ॥ दशकुंडानि तु मंडपमध्यनवांशकोष्ठे दक्षिणाधभाग मध्य एकमुत्तरार्ध
भाग मध्य एकमिति हे ॥ अष्टसु पूर्वादिदिग्भागेषु मध्ये अष्टौ ॥ तानि सर्वाणि पंचकराणि षड्कराणि
वाक्सेनफलतश्चतुरस्त्राणि पद्माकराणि वा ॥ सर्वेषां दशगुलविस्तारा द्वित्रिचतुरंगुलोच्छिता एव
तिस्रो मेखलाः ॥ सर्वेषां पश्चिमे खलास्वयंपंचदशगुलदीर्घा षडंगुलविस्तारा सप्तगुलविस्तारा ॥
गजोष्ठा ॥ कृतिरेवैकैव यो निर्नतु दक्षिण मेखलासु द्वितीयावस्तुतस्त्रिपादिव्याख्यानात् ॥ कैठा अति
विनापूर्वेदिक्कोणतकुंडात् पूर्वत्रिदशगुलमित मंतरं मुत्काग्रहादिस्थापनार्थं क्षेत्रफलतश्चतुरस्ता
ष्टाविचत्वारिंशदंगुलायामविस्तारचतुरस्ता द्विगुलविस्तृतद्विस्त्रिगुलोच्छितवप्रवययुतावप्रोप
रिषोडशगुलोच्चा भूमितो विस्ताराधोच्छितावेदिः कार्या ॥ मंडपनिर्कृतिभागे यथोक्ता वा सुवेदिः ॥ अन्य
समानोक्तेभ्यः कुंड मंडपशस्त्रेभ्यो ज्ञेयमिति कुंड मंडपकरणप्रकारः ॥ मयापि वाराणसी क्षेत्रस्य कार्तिके
रवार्षणस्य मम निवासस्थानाधिपते राज्ञः श्रीविलिबं धसिं कृशर्मणो यजमानस्य गृहे काश्याः चरणेश्री
मंनगुरभूमावन्नम्या सेश्वरसंनिधौ वर्तमानेषु दशाधिका दशशते १८१६ वर्षे आचरणे सिते पक्षे पंचम्या
हस्ताके अक्षय्ये नक्षत्रे सा तं कृतः सिकुः कुंड मंडपः कारितो ॥ स्ति ॥ अतः ॥ अर्धमागानि न्या न वम्या गु

॥५॥

रुवासरे पंचमेऽहिकोदिहो मारं भो भविता ॥ ॥ अथ होममुद्धर्त्त विचारः ॥ ॥ शांतिसारे काश्यपसंहितायां ॥
नक्षत्रेय जमानुः स्यात्तदा दशत्रिकं त्रिकं ॥ सर्वं ह्युक्तं सारीणां मिदु भो म बहस्पतेः ॥ राक्षः केतोश्च नि
दिष्टं वदनादो शुभः ॥ शुभं ॥ दुष्टं न कुर्वन्निवर्त्तन्मिसा कृत्वा न ग्राहयः ॥ इदं वक्ष्यामि विष्णवे ॥ सकारं पुर्वि वा
रोऽस्य न कायो नाऽपि ब्रह्मवे ॥ निलने निक्षिपे काये न चाब्दे मुनिमिः सतत इति तत्रैवोक्तेः ॥ देवा होमे
कृते शांतिर्विष्णुधर्मो न रयथा ॥ कुर्यात्तु यत्रैव संजाते ह गने शुभे ॥ शांतिर्विधाय गं दद्याद्वा ह्युत्तमं यकु
दुर्विने ॥ आयसी प्रतिमां कुर्वन्निक्षिपेना मधोमुखी ॥ गोमूत्रमधुगंधाद्यै रर्चितां प्रतिमा ततः ॥ भवेति
धाय संपूज्य तत्र होमो विधीयत इति ॥ ॥ अन्यदपि चर्त्तं कैश्चिदुक्तं ॥ ॥ अर्धं च दशमेऽंशे चतुर्थे
मंदः शुक्रादष्टमेऽंशे गार्कश्य ॥ राहोर्धमेऽंशे जीवतः खेटस्तस्रो होमे नाशः पुत्रदाराधमा ना मिति ॥
अथाग्निवासविचार उक्तः ॥ तिथिगारुडिः सैका वेद भक्ता वशे वक्ते ॥ निवासोऽनेव्योऽग्निं ॥
येऽपि च प्राणविनाशकः ॥ पाताले हि क्रूरशेषेण धनसंचयनाशकः ॥ गुणवेदाव ॥ ४ ॥ शो
वेण भूमे विपुलसौख्य दइति शांति सारग्रंथे ॥ ॥ अत्राऽनुक्तानि सौम्य कुर्यात्तु रवा
नितु ग्रंथांतरेऽनुक्तानि यथा ॥ आदित्ये च भवेत्त्रोको धनना भोति राफुरे ॥ भो मेधाधिभयं ज्ञेयं
बुधे च धनसंपदः ॥ सर्वलाभो गुरो प्रोक्तः ॥ कार्यसिद्धिस्तु भार्गवे ॥ सौरोऽमृत्युमवाप्नोति राहो
चरिषु जेभयं ॥ केतो चैव भवेद्गमिति होयं शुभाः शुभमिति ॥ चिंतामणिटीकाकारेण तु संस्कारे पुर्वि
ति ॥ चारोऽस्योक्तं तु पत्तिवासविचारस्यापवादत्वे न तत्रैवैवैव संगृहीतं ॥ युक्तं चैतत् ॥ वक्तव्या सविचारस्य स्मृतिपु

हं को.

२६७१

५

राक्षोगोदितस्मार्तकर्ममात्रार्थत्वात् सोम्यक्रूरग्रहमुखानिगृह्णन्त्येनतस्मै
मात्रविषयाणिवा॥ तेनयत्रकेवलोग्रहोमोग्रहैः समानतत्रोवा॥ तत्रैवग्रहमुखविच
रोनाम्यहोममात्रेषु॥ ग्रंथकारलिखितस्यैकस्यैवाऽस्य संस्कारेषुविचारोस्येतिवचनस्य
विषयभेदेनाऽभ्युपगमेक्षतेग्रहमुखानिवासकोरुभयोरप्यपवादरूपमेतद्व्याप्ति
हं॥ अत्रामिमुक्तानां संप्रदायः शरणं॥ अथप्रयोगः॥॥ आरंभदिनात्पूर्वैकस्मिंश्चि
तुदिनेकुंडमंडपकरणमुक्तं॥ उक्तंभदिनात्पूर्वदिनेआधिकारसिध्यर्थेअथ
द्वौन्यतमप्रायश्चित्तंरुत्यानिशमिषंस्वद्वैजित॥ आरंभदिनेकर्मांगंरमेअ
धर्मलुनातिनामलकादिनाशरीरमुद्धर्त्तंगलस्नानं॥ केचिअश्रुकर्मनाचरन्ति
गोमयेनोपरितेकेकर्मभूमेतंडुलपिष्टादिनास्वस्तिककरणं॥ चत्वीयजमानासनयो
स्तत्रपीठादोविस्तारणं॥ स्वस्वोसनेसपत्नीकस्योपवेशनं॥ गंधपुष्पादीनां दक्षिण
तःस्थापनं॥ हस्तप्रक्षालनार्थंवास्तः पात्रस्थापनं॥ शांतिपाठः॥ मांगल्यकरणं॥
कुण्डपुष्पमालाधारणं॥ आचमनंप्राणायामः॥ उक्तंकरमुच्चार्यसुमुखश्रेयादिग
णपतिस्मरणं॥ प्रधानसंकल्पः॥ देशकालादिसंकीर्णमिषसमस्तपापक्षयपूर्व
कश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंदिनामुखकोटिहोमेनाहंयक्ष्ये॥ दशमुखकोटिहोमं क

॥६॥

रिष्यदितिवा॥ शतमुखेशतमुखपदस्योद्धेयइतिविशेषः॥ काम्येतुत्रिचिवाक्यो
क्तस्वेष्टकामपदोद्धेयः॥ ततो गानां कर्मणां संकल्पः॥ गणपतिपूजनसंकल्पश्च॥
गणपतिपूजामाहपूजावसो कृताऽयुष्मजपाऽभ्युदयिकश्चाद्वपुण्याहवाचनानि
कुर्यात्॥ तत आचार्यदीनां वरणं॥ आचार्यवरणमंत्रो॥ आचार्यस्तु यथा स्वर्गेश क
दीनां बहस्पतिः॥ तथा त्वं मम यज्ञेऽस्मिन् आचार्यो भवस्व व्रत॥ यथाशक्तस्य वागी
राऽआचार्यः सर्वकर्मसु॥ तथा मया त्वमाचार्यो वृतोऽस्मिन् यज्ञकर्मणि॥ पूर
णोत्तरमाचार्यप्रार्थना॥ त्वं नो गतिः पिता माता त्वं गुरुस्त्वंपरायण॥ त्वत्प्रसादे
न विप्रर्षे सर्वमिष्याम्यनो गतं॥ आपदि मोक्षाय च मे कुरु यज्ञमनुत्तमं॥ कोटि
होमाख्यमतुलं शांत्यर्थं सर्वकामिकं॥ ब्रह्म वरणं॥ ब्रह्म वरणमंत्रः॥ यथाचतु
र्मुखो ब्रह्मा स्वर्गलोके पितामहः॥ तथा त्वं मम यज्ञेऽस्मिन् ब्रह्मा भवद्विजोत्तम॥
सदस्य वरणं॥ वरणमंत्रः॥ भगवन् सर्वधर्मसर्वधर्मभूतां वर॥ त्वितते म
म यज्ञेऽस्मिन् सदस्यो भवस्व व्रत॥ होमकर्तृणां शतद्वयसंख्याकानां कृत्विजा
वरणं॥ ऋग्वेदादिद्वारपालानामष्टातां वरणं॥ एवं जपकानां च॥ सर्वेषां वरण

६-को.

॥८॥

प्रयोगवरणमंत्राश्च ग्रंथांतरतोहेयाः॥ विस्तारापत्तेरनोच्यते॥ कर्मणो नि
विष्टसमाप्त्यर्थं गणेशमंत्रजपार्थमेकस्य ब्राह्मणस्याऽवश्यं वरणं॥ सचया
वत्कर्मसमाप्त्युतादियथा संख्यां गणेशमंत्रजपं कुर्यात्॥ एवं दशमुखे कोटि
होत्रे विंशत्यधिकशतद्वयमृत्विजो भवन्ति॥ ततः आचार्यादीनां गंधादिभिर
र्चनं॥ मधुपर्कः सर्वेषां॥ ब्राह्मणाः संतुष्टास्तारुह्यादिभिरस्य यागस्य निष्प
त्येह्यते ब्राह्मणार्थना॥ पूर्णकलशहस्तस्य मणिकस्य कर्तुः पश्चिमद्वारेण
मंडपप्रवेशनं॥ मंडपक्षमावृण्विष्टस्य चार्चस्य कर्तुं वा मंडपपूजां गणपति
क्षम्योः पूजनं॥ यदत्र संस्थिते मिति राक्षोघ्नमंत्रैश्च मंडपांतः सर्वतः श्वेतस
र्वेषां विभिरणं॥ गायत्र्यादिमंत्रैः पंचगव्यं संस्कृत्य तेन पंचगव्येनापोहिषी
यामि मंडपांतः सर्वतः कुशैः प्रोक्षणं॥ त्याजिन इत्यस्य त्रिर्जपः॥ वास्तुवेद्यां सं
कल्पयेत् वास्तुपूजा यथोक्ता॥ संकल्पपूर्वकं यथोक्ता मंडपपूजा॥ बहिर्वर्तिदानां
तं॥ आचम्य पूर्वद्वारेण प्रवेशः॥ भोगुर्वा दयो यथाविहितं कर्म कुरुष्व मिति यजमा
नस्य गुर्वादिभ्यः कर्मकरणेऽनुज्ञादानं॥ अन्यप्रतिकुंडं विंशति होतारः॥ तेषामि

॥८॥

त्यं व्यवस्था॥ ऋग्भिः पूर्वा मुरैवेहो नो यजुर्भिश्चोत्तरामुरैः॥ सामभिः पश्चिमेः
कार्यैः धर्वाभिर्दक्षिणामुरैः॥ इति॥ अतश्चात्र पंचाशत् पंचाशदुत्पिज ऋग्वेदा
दयो भवन्ति॥ १॥ यथा प्रतिकुंडं पंचपंचेति॥ उक्ता एतां तु यथा लासं॥ प्रतिकुंडं विंश
ति मध्य एकैको यजमान शारीयः समर्थः॥ मुख्याचार्यस्य कुंडं तु मंडपांतर्कृति
भागं स्वेयं॥ तदप्युत्तरत्र प्रथमं होयं॥ द्वितीयकुंडं पश्चिमभागस्थं॥ तृतीयं वा
युदिग्भागस्थं॥ तुरीयं दक्षिणभागस्थं॥ पंचमं मध्यभागे दक्षिणार्द्धभागस्थं॥ षष्ठं
मध्यभागेऽनुत्तरार्द्धभागस्थं॥ सप्तमं मुत्तरभागस्थं॥ अष्टमं मन्तिदिग्भागस्थं॥
नवमं पूर्वदिग्भागस्थं॥ दशमं मीरादिग्भागस्थं॥ मुख्याचार्यप्रक्षतीनां सर्वकुंडा
नां चार्वाणां स्वस्वकुंडस्येवान्तः कलशस्थापनं प्रथमादिक्रमेणैव॥ मुख्याचा
र्ये च सर्वत्र कलशान् स्थापयेत्॥ एवमुत्तराचार्यग्निसंस्थापनादिषु प्रागुदगापय
गतिरुपेधोऽवश्यं कार्यः॥ अग्निसंस्थापनसंकल्पः सर्वेषां॥ नैर्ऋत्यकुंडे मुख्याचार्य
कलशमग्निसंस्थापनं॥ नवाऽन्यकुंडे मुत्तराचार्यस्य कलशं गोशकुनिश्चाग्रेः स
म्यकसंधक्षणं॥ नैर्ऋत्यकुंडात्प्रागुत्तराचार्यस्य दीर्घद्व्याग्निमादाय नवाचार्याणां स्वस्वकुं
डेषु यजमानशारीयोक्तक्रमेणाग्निप्रणयनं॥ नैर्ऋत्यकुंडस्य दक्षिणतो ब्राह्मण उपे

६००

वैश्वानरं यजमानस्य च ॥ वेदांसर्वतो भद्रं मंडलं च ना तत्त देवता स्थापनं
 पूजनाभिः ॥ वेदांसर्वतो भद्रं परि वस्त्रा स्तरणं ॥ वस्त्रं कुं कु मादिरं जित प्रा गुदक
 द्वयः सूत्रैर्दानेन चतुर्द्विभज्ये शानदिभा गस्त्रे वस्त्रा तुटीये शो हस्त मिते चतुरस्त्रे सूत्रा
 धो नवग्रह नवाधि देवतानवग्रह पधि देवता धिनायकादिषु च येति धा त्रिंशद्देव
 तानां यथोक्त स्थानेषु स्थापनं यथोक्तं ॥ अत्र विस्तारापत्तेर्नोच्यते ॥ वेदांश्च स्यादि
 क्षिप्रं द्वादशदिक्पालानामपि स्थापनं यथोक्तं ॥ ईशानदिभा गस्त्रे वस्त्रा तुटी
 यांश संलग्नं वेद्युत्तरभागे दक्षिणोद्गु मध्य सूत्रा दधोग रुत्मतः आवाहनं ॥
 तस्य वाहनमंत्रः ॥ साम ध्य नि शरी रं स्तु वो ह नं पर मे धि नः ॥ विष्णो पा न ह रो नि
 त्यम तः शां तिं प्र य धु मे ॥ गरु त्मं त मा वा ह यामी सा वा ह्य ॥ सु पु र्णो वि ग रु त्मा
 निति वि ह ति धं द स्य वा जू ष मं त्रे ण ॥ इ दं मि त्रं व रु ण मि त्स्व डु मं त्रे ण वा ग रु त्म
 तः स्थापनं ॥ वेदेः पूर्वभागे पूर्वा परमध्य सूत्रस्य दक्षिणतः सूत्रसंलग्नं वाग
 रुत्मतः स्थापनं ॥ तत्रैव गरुत्मतः पश्चिमतो ब्रह्म नक्षत्रमिति ब्रह्मणः स्थाप
 नं ॥ पक्षेऽत्र ब्रह्मणऽएव स्थापनं ॥ वेदिमध्यं दक्षिणं विह्वलितं विह्वलः स्थापनं ॥ वे
 दिपश्चिमेऽत्रैव कर्ममिति रुद्रस्य ॥ वेदे रुत्तरभागे पक्षे गरुडस्योत्तरतो यदंशः

॥९॥

॥९॥

प्रथममिति मंत्रेण स्कंदस्य स्थापनं ॥ स्कंदस्थाने सुगा बोदे वा इति मंत्रेण जपयाऽ
 अत्र वसव इति मंत्रेण वा वसुतां स्थापनं ॥ ननु स्कंदस्येति केचित् ॥ वेदे राज्ञेय
 कोणे मरुतो यस्येति मरुतां स्थापनम् ॥ वेदे रुत्तरभागे स्कंदस्योत्तरतो यदंशो
 मेति वायोः स्थापनं ॥ प्रतिष्ठा मंत्रेण सर्वेषां प्रतिष्ठा ॥ सर्वेषां स्वस्य मंत्रेण पूजनं
 यथोक्तं ॥ अत्र विस्तारापत्तेर्नोच्यते ॥ पूजोत्तरं प्रार्थना ॥ आदिष्ठा वसवो रुद्रा म
 रुतो लोक पास्तथा ॥ ब्रह्मा जनार्दनश्चैव शूलपाणिर्भगोक्षहा ॥ अत्र संनिहिताः स
 र्वेषां तु मखभाभि नः ॥ पूजां गृह्णतु सर्वत्र मया भक्त्या पयादिता ॥ कुर्वंतु व
 शुभं सर्वे यत्तु कर्तुः समहिताः ॥ इति ॥ वेदा ईशानतः कलश स्थापनं ॥ तत्र वरुणा
 वाहन पूजनाभि मंत्रेण प्रार्थना निवेदेरुपरि पुष्पक्षत्रमाला फलोपशोभितं पंच
 वर्णं वितानं बध्नीयात् ॥ इदं वितानं ब्रह्मपतिदेवसंस्तुत्यादिभ्यो नममेकस्त्वर्गवा
 क्यं ॥ मंडपवितानं तु मध्ये आभूषण काले प्रागेव बध्नीयात् ॥ ग्रहकलशमात्रं च
 रुद्रा ध्यायेनाभि मंत्रेण ॥ अत्राऽवसर एवाऽग्नि स्थापन संकल्प मेखलादिपूजाऽ
 ग्नि स्थापनानीति युक्तं ॥ प्राकरणि कक्रमस्यैवमेव श्रुतत्वात् ॥ अस्मिन् कर्मण्यनेनैव

६. को.

॥१०॥

ताचिरितिसंज्ञा ॥ हारपात्रानसंपूज्यपठध्वमितिज्ञानप्रकाश ॥ यजध्वमितिहो
त्रकात् ॥ उत्तरमंत्रजाप्येनतिसध्वमितिज्ञापकात् ॥ तत
स्तेवक्ष्यमाणानिस्तुक्तानिपठेयुः ॥ सर्वकुंडेषुयजमानशा
खयाकुराकंडिका ॥ चरुश्रपणेनैर्जस्रकुंडलव ॥ नत्यन्वेषु ॥ त
त्रेयुक्तिः ॥ हस्तमितदीर्घासंगुलवित्तां पट्टिशकृतिकोले
हनयोशलाकांकुंडस्योभयपार्श्वगतयोः कंडकोरुपरिस्व
स्थाप्यकंडपार्श्वशलाकाभिस्त्रिकोणवत्कृत्यातदुपरिस्व
मयीमग्निष्टिकां संस्थाप्यभ्राह्मस्यदीर्घद्व्यकुंडमध्याः
दग्निमादायाग्निष्टिकायां निधाय संधुक्ष्य तस्यां चरुं श्रप
येत् ॥ चरुमुदास्याग्निष्टिकाग्नेः स्पर्शने प्रतिप्रक्षेपद्वित्यचरुश्रपणेयुक्तिरवस्था ॥
धृताक्ताः किंचिद्यजमिश्रास्तिताः प्रध्यानद्वये ॥ आधारहोमास्त्राग्न्यजिपूजा ॥ आ
ज्यभागंतं सर्वकुंडेषु ॥ प्रतिकुंडमाधाराद्याज्यभागानां योगोयजमानस्य ॥ सम
स्तव्याहृतिभिः कोटि संख्याहोमः ॥ प्रतिसहस्रं पूर्णहुतिः ॥ एवं च कोटि संख्याभ्योऽ
न्यादशसहस्राणि पूर्णहुतयः संपद्यन्ते ॥ अत एव प्रतिकुंडं पूर्णहुतिर्भिन्नेव ॥ आदौ य

इ. अ.	इ. अ.	इ. अ.
अथहाविंशत	अ.	अ.
सो. वा. ल. ग.	वि.	य.
वा.	रु.	अ. नि.

॥१०॥

इयं?

जमानस्यैवागः ॥ यथा ॥ इदं समिदाज्यचरुतिलयवाद्युपकल्पितमन्यज्ञहोमप
र्वासं द्रव्यमादित्याय सोमाय नौमाय वृथाय बहस्यतये शुक्राय शनैश्चराय राहवे के
तुस्थः इधरायो माये स्फंदाय विष्णवे ब्रह्मणे इंद्राय यमाय का। आय चित्रागुसावाग्न
येऽद्रः पृथिव्यै विष्णवे इंद्रायै प्राण्ये प्रजापतये सर्वभोज्यं लूणे विनायकाय दुर्गायै
वायवेऽगकाशायाः ॥ अथ भ्यामिंद्रायान्तये यमाय निर्वृतये वरुणाय वायवे सोमा
येशानाय ब्रह्मणेऽनंताय गरुत्मते ब्रह्मणे विष्णवे रुद्राय स्कंदाय मरुद्भ्यो वायवे
विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्विष्टकृद्भ्यः प्रजापतयेऽग्नये वैश्वानराय त्वजामि ॥ नममेतिवा ॥
ततो होमः ॥ होमार्थं कुंडानां परित उक्तस्थानेषूपवेशनं ॥ प्रतिकुंडं विंशत्यजिपू
ज्याचार्यस्य नैर्जस्रकुंड आचार्यसहितानां भर्त्सितामुपवेशनं ॥ होमनिमित्तं हिरा
चमनं सर्वेषां ॥ तथा ॥ आनो भद्रा इत्यादिपुण्याहमंत्रं जपघोषः ॥ पंचाशत्पंचाश
संख्याकैः सर्वेषां राजतादिभिर्मणिभिः कृतानेकैकां मालां यजमानो होमकृत
भ्यः प्रदद्यात् ॥ ततो दशाचार्याः ॥ पालाशसमिदाज्यधृता न्यवमिश्रितक
द्वयेः प्रतिद्रुसं अष्टोत्तरशताहुतीर्गणानां त्वेति मंत्रेण विभज्य जुहुयुः ॥ विभा

६. को. गास्तु नैर्जस्य कुंडेषु दत्तयः ॥ अन्येषु दशदशोति ॥ यद्वाऽष्टोत्तरशतादुतीनां
 ग. समविभानां संभवाहुति संख्या द्वयमधिकमादाय प्राति कुंड मेकादशैकाद
 शादुतयो हेतव्याः ॥ एवमग्रेष्वष्टोत्तरशतादुति होमेषु विभागो हेतव्यः ॥
 ११११ ॥ ततो द्वारपालैः सूर्यादीनां सूक्तजपे क्रियमाणे सर्वकुंडेषु दत्ताचार्यकर्तृ
 को विभज्य ग्रह होमो यथोक्तः ॥ अत्र विस्तरापत्तेर्नोच्यते ॥ सूक्तानि वरु
 षनारायणीये दानमयूरवे वेदांगरायण कृतौ च होयानि ॥ अतिदंशि
 कादि द्वारजाप्यानि शोति सूक्तानि दुनारायण मदीयतडा गो
 त्सर्गपद्वतौ होयानि ॥ अत्र विस्तरापत्तेर्नोच्यते ॥ अनथाऽत्र
 प्राकरणिकानि सूक्तानि जापक जाप्यानि सूक्तानि ॥ रा ११११ ॥
 त्रि सूक्तं चरौ द्रं च पावमानं सुमंगलं ॥ पूर्वतो वक्ष्यः
 शांतिं पठन्नास्तऽउदउः मुखः ॥ रात्री व्यरज्य

दा यतीत्यादि ॥ रोद्रनि माह द्रायन वसरत्यादि ॥ पाचमानं व्यादिष्टयेत्यादि ॥ सुमंगलं
 कनिष्कं अनुपमित्यादि ॥ शांतिः शान्तरात्रीत्यादि ॥ शाकं सैद्रं सौम्यं चरौ
 रमाउं शांतिमेव च ॥ पाठयेद्दक्षिणद्वारि यजुर्वेदिन मुत्तमं ॥ शाकं आशुः शि
 रान्तरुत्यादि ॥ इद्रं बोविश्यत स्पर्शित्यनुवाको वा ॥ रोद्रं माह द्रायन वसर
 नरतिषड्वचं ॥ सौम्यं सोमो धेनु मितिषड्वचं ॥ कोऽमाउं यद्देवा देव देउ नमित्याद्य
 नुवाकचतुष्टयं ॥ शांतिं चरं पाचमित्यादि रथ्याय ॥ सौपर्णमथ वै राज माग्नेयं
 रुद्रसहिता ॥ ज्येष्ठसाम तथा शांतिं उदोगः पश्चिमे जपेत् ॥ सौपर्णं उद्देहं दधि
 श्रुतामथ मित्यादी नित्रीणि सामानि ॥ वैराज पिनासो मम दत्तुयेत्यादि ॥ आग्ने
 यं कलोजामीत्यादि ॥ रुद्रसहिता ॥ आचो राजानमित्यादि ॥ ज्येष्ठसाम सधनि
 दिवइत्यादि ॥ शांतिं शांतिं काथ्याय अबोधयन्ति रित्यादि ॥ शांतिं सूक्तं च सौरं
 च तथा शाकुनिकं शुभं ॥ पौष्टिकं तु महाराज उत्तरेणाप्यथ विवरा ॥ शांतिं सूक्तं
 शान्तरात्रीत्यादि ॥ सौरं उदुयं जानपेदसमित्युपचक्रं ॥ शाकुनं कुंडं तु
 तोतना पोरुत्यादिषड्वचं ॥ शुभं सत्यं नोतमिता भूमिं रित्यादि शचं ॥ पौष्टिकं ओ

द-को-

॥१२॥

दुबरेणमणिनाइत्यादिचतुर्दशक्रम ॥ एतात्तिसूक्तानिद्वारपालः ॥ आवकाश्चप्रतिदिनहोमारे
भयभतिपावहोमसमाप्तिपुनः पुनराहत्याऽवर्षपेठेयः ॥ होमसनास्तोत्रेदपारीय
णं कुरुर्नरा ॥ अत्रमधुसर्पिर्दध्यन्तसमिधा मष्टानरक्षतमष्टाविंशतिवेतिहो
वेनपक्षौअतोअहसमिधामष्टानरक्षतसंख्याग्राह्या ॥ अधिदेवतादीनांरि
व्यालातांनाप्रत्येकंसमिधामष्टाविंशतिसंख्याग्राह्या ॥ अत्रमुर्याचार्यकुंडे
होम ॥ अन्येषु देहे इति ॥ अहसमिधामष्टाविंशतिपक्षेयेव ॥ यद्वाप्राग्वन्तिस
लिसभाहुतयः सर्वकुंडेषु ॥ अस्मिन्पक्षेऽधिदेवतादीनामुप्रातिकुंडमेकैकासमिदा
हुतिः ॥ गरुत्मन्त्रस्यविष्णुरहस्कंदमरुदायूनामत्येकमष्टानरक्षतपलाशसमिद्धोम
सर्वकुंडेषु प्रावत् ॥ पक्षेष्टाविंशतिर्गो ॥ एतेषां होममंत्राः ॥ स्थापनाक्ताः सर्वत्रयेयाः
॥ ततोमुर्याचार्यकुंडेएवसूत्यादिवायुपर्यन्ताभ्यएकैकपंचाशज्यः प्रत्येकमेकैका
चर्वाहुतिजुहुयात् ॥ सोमः ॥ राजानमवसेन्नमन्वारभामह ॥ आदित्यान्विष्णु
॥ सूर्यम्रेत्याणंचहस्यति ॥ त्याहेत्यरमदीयमध्यदिनीयज्ञा र्यापरिपठितेनमन्त्रे
णयथाप्रकृतिधर्मेणनराखिष्टकृद्दामेतादीनामवकार्यः ॥ मध्यदिनीज्ञा र्नाया
सर्वज्ञा र्नासाधारण्यात् ॥ उक्तं च ॥ अहयज्ञमभिधायुवसिष्टेन ॥ मध्यदिनीसु

॥१२॥

आशा र्नासर्वधारणाहसेति ॥ सर्ववाजसनेयितरगिस्त्वयंगराज ॥ अद्वैः स्मृतितोदह
स्वप्रतीकमात्रस्याहिरित्यात्स्मतेश्च सर्वज्ञा र्नासाधारण्याच्च ॥ ततोयास्ताधारणी
सेवग्रहणयुक्तांनहिकस्याध्वितशाखायांतेमधर्मेविधौचरुशेषखिष्टकृद्गोसो
मराजानमितिमंत्रउक्तोक्ति ॥ नापितस्यग्रहमस्वस्यसूत्रवाक्येषुविहितोक्ति ॥ नच
मात्स्यकवाक्यानांभार्याकारणसंग्रहोक्तोक्ति ॥ येनत्वज्ञा र्नासुधीतमंत्रपाठर्या
त् ॥ मात्स्यानुसारप्रयोगभट्टासुचरुशेषखिष्टकृद्गोसोमराजानमितिप्रती
कमात्रेणमंत्रविनयो ॥ गमुक्तवतस्तन्मूलतएवजानेति ॥ अस्याक्रचोविश्वदेवा
देवता ॥ सोमं कृत्वापस ॥ अयाचेश्वदेव्यनिरुक्तानुष्ठुवितिकाव्यायनियस
वाचिकमसूत्रोक्तः ॥ यदुक्तं चिद्बहुदेवतंतद्वैश्वदेवानां स्तुतेयुज्यतइतिपास्या
क्तेश्च ॥ ताश्चखिष्टकृत्छानापलाखिष्टकृद्गोविश्वदेवाभवन्ति ॥ अग्निस्त्रि
ष्टकृतिवत् ॥ ततश्चविश्वेभ्योदेवेभ्यस्त्रिष्टकृद्गोवित्यागोयुक्तस्तथोवाक्तः ॥
एतावद्वोमनाचार्यएवकुरुः ॥ ततोनेत्रैककुंडेमुर्याचार्यवैजं सर्वकुंडेषु
उपविष्टानां मध्येदशदशचत्विजसूयादिवायुपर्यन्ताभ्यः प्रतिदेवतयजमानोप
कल्पितंष्टनाक्तयवमिश्रितिलह्व्येणैकैकमाहुतिंजुहुयुः ॥ ततोजापकः सूक्त

२० को. जपे क्रियमाणे प्रधान भूतः कोटि संख्यः संपूर्ण कृति को होमः ॥ स चैव ॥
 ॐ कारस्य ब्रह्मा ऋषिः ॥ परमात्मा देवता ॥ देवी गायत्री छंदः ॥ भृशुः
 स्वरिति महात्मा रुतः ॥ नो जमदग्नि भद्रा जमदग्नि ऋषयः ॥ प्रजापतिर्देवता ॥
 ॥१२॥ देवी गायत्री देव्युल्लिख्य देवी बह्वर्चः ॥ सि ॥ मूर्त्ति नमिति भद्रा जमदग्निः ॥
 (अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छंदः ॥ होमे विनियोगः ॥ इति छंदर्षि देवत विनियो
 गज्ञान पूर्व प्रतिकुंजं विंशत्युत्तिजः ॥ ॐ भृशुः स्यः स्वाहेति प्रणवादि स्या
 हांतामिः समस्त व्याहृति मिरेव पंचाशत् पंचाशदाहुती मी गी मुद्रयेव जु
 दुयुः ॥ ततश्चतुर्गृहीता ज्येन स्मृचैव प्रतिकुंजं मूर्त्ति नंदको अरति नि
 तिमं जे जाऽभिन्नधारया तिस्रन्नेव पूर्णाहुती र्मुद्रयुः ॥ पुनः पुनरेव मेव
 सर्व कुंजेषु चित्तो यावत् कोटि संख्या समाप्ति होमं कुरुः ॥ मुर्या चार्च्यं ॥ १३ ॥
 होम कर्माध्यक्षतया तेषु ॥ प्रतिदिनं प्रतिदिनं स्थापित देवता नामाचार्य
 कर्तव्य होमात् प्राग्व्यं च गंधादिभिः पूजनं ॥ प्रपहमलिजा होमादौ द्विराच

मनं पुण्याहज पद्योषश्च नित्यः ॥ गणपति होमस्तु त भवति ॥ होम संख्या
 च यजमान समर्पित मात्मा मणिभिः सम्यक् सावधान मनैः कार्या ॥ प्रह
 रद्वयं यावद् होमं कुरुः ॥ यास्मिन् कुंडे विंशत्युत्तिजं मध्ये यस्यैकस्य मूत्रपुरी
 कोत्सर्गं धं गमनं तस्मिन् कुंडे तदगमनं यावत्सर्वे कां होम विरामः ॥ स
 हस्राहुति संख्या समाप्ता ॥ प्रतिकुंजं पूर्णाहुतेर्विधानात् ॥ यावत्कर्म समाप्ति स
 यजमानऽऽकृतिजां हविष्याशनं शर्मि शयनादि धर्माः ॥ यावत्कर्म समाप्ति प्र
 त्यहमाचार्य दिव्यो भोजन दानं ॥ दीनां धनपणेश्वश्च धुक्का न्त दानं च ॥ ततः
 शुभे किं पूर्वाह्णे होम संख्या समाप्य नेर्त्तते मुर्या चार्च्यं कुंड एवाचार्यः
 सर्वतो भद्रं उत्तदेवता नां प्रत्येकं यवमिश्रित तद्रज्येणै के फामाहुतिं जुहुया
 त् ॥ ततः सर्व कुंडेषु दशाचार्य यवमिश्रित शोषेण स्विष्टकृद् होमं कुरुः ॥ ततो
 नवाहुति प्रायाश्च होमादि वा स्वशास्त्रीयं कर्म ॥ स्थापित देवता नां पु

द. को. नः पूजायजमानकर्तृका॥ ततो ग्रहस्तुतिः॥ यथा॥ ॐ नमो रथ उगदित्य
 दीप्यमानस्य तेजसा॥ ॐ नमो रथः सर्वभूतेभ्यः स सर्वः प्रीयतां नमः॥ १॥
 ॥ १४॥ विजराजो महातुंगस्तावक्षतिरनिर्दिष्टः॥ प्रोमिमासि क्षयो बद्धिः सप्तो
 मः प्रीयतां नमः॥ २॥ बालः कुमारको यस्माद्वक्त्रवर्णः सुगोभनः॥ अ
 व्ययः पृथिवीपुत्रः स भोजः प्रीयतां नमः॥ ३॥ सोमपुत्रो बुधः सोम्यो बु
 धनामा महाग्रहः॥ आदित्यपथ गोपस्तु स बुधः प्रीयतां नमः॥ ४॥ बह
 स्पतिर्बृहतेजो बह॥ बृद्धिर्बृहस्पतिः॥ करणं च गुरु र्यस्तु स गुरुः प्रीयतां
 नमः॥ ५॥ ॐ नमो राणां गुरु र्यस्तु ग्रहाणां परमागतिः॥ शुक्रवर्णः शुक्रदीप्तिः
 स शुक्रः प्रीयतां नमः॥ ६॥ शनैश्वरः शनैश्चारी गुरु र्यस्तु रवेः सुतः॥ ७॥ ॥ १४॥
 स्रवर्णः स्रष्टृदृष्टिः स शनिः प्रीयतां नमः॥ ८॥ ॐ नमो रः सिंहिकापुत्रो रा
 दुश्चंद्रार्कमदनः॥ स्यापितश्च निमि ताथे सिराहुः॥ आयातकेतुः सगणः केतुः

कपोतगहनः॥ सानुचरः सुमेधाश्च स केतुः प्रीयतां नमोति॥ वस्तिपूजा सर्वत्र॥ अ
 ग्नायतनानां समंततः सदीपमाप्नोते॥ नदिकपालकवतिः॥ एवंग्रहपीठसंनि
 धौ ग्राह्यो न वतिः॥ पञ्चावलीपात्रस्तदीपक्षेत्रपालवतिः॥ ३॥ नमो नमः॥
 योद्धुतिहेमसंकल्पः॥ यजमानेन सत्रबंधद्वारा सर्वकुंडगताऽद्यापि म
 तारं लेखते सर्वकुंडेषु सर्वस्त्रनारिकेलोदियुता यथोक्तोपुर्णहतिः॥ सर्वैः स्रष्ट
 रं सर्वकुंडेषु यथोक्ते वसोर्हसहोमः॥ आग्नेयादिसृक्तो नां वैश्वानरादिसा
 न्नां च श्रावणं॥ तानि च॥ यजश्च॥ २१॥ समास्ता॥ २॥ विष्णोर्नुकं॥ नमो स्ते॥ २१॥ आ
 याम स्वसमे॥ ३॥ वैश्वानरसामद्वयं ज्येष्ठसाम च॥ ततः सर्वकुंडेभ्यः स्क्रवेण वा
 भस्मादाय स हत आयुषकरणं॥ हतस्य होमस्य निवेदनं॥ यथा॥ स्रष्टुः स्रष्टु
 शोदकं स्रष्टुः॥ अस्मिन् कर्मणि यद्यत्तद्व्यं येन येन मंत्रेण यस्यैव देवता यथा
 वती मिवावती मिराहुतिर्निर्मया यथा कामनया हतं तेन तेन मंत्रेण तस्यैव
 स्यैव देवता यथा तया कामनया सा सा देवता प्रीयतामित्युक्ता स्त्रुचिस्त्रु
 शोदकं स्रष्टुः॥ निष्कामे कामपदाऽभावः॥ ततो नवाचार्याः स्वस्वकु

ह. को.

॥३५॥

सर्व

उत्थोऽतिमादाय नैर्ऋत्यकुंजगौ प्रक्षिपेयुः॥ ततः सर्वत्र कुशकुंडिका समा
रुतिः॥ यजमानाभिषेकाधेमीशानकुंडस्याचार्यकुंडस्यवेशानतस्तंडुलाऽ
दिनात्यस्तिककरणं॥ त्यस्तिकोपरिभद्रासनस्थपते॥ भद्रासने सपत्नीक
स्य सापत्यस्य सपरिवारस्य यजमानस्योपवेशने॥ पत्नीयामशोगस्या
त॥ ग्रहवास्तुद्वारकुंडकलशैः साचार्यवस्त्रै एव लिजः कोडवातिष्ठंतः प्रागु
दुर्गमुरवामंगलगीतवाद्यरवेजायमाने भद्रासने उपविष्टं सपत्नीकसा
पत्यं सपरिवारकं यजमानं दूर्वाकुशाम्रपक्ष्मवैरभिषिंचेयुः॥ समुद्रज्येष्ठाऽ
आपोहिष्ठे सादयो वैदिताः सुरास्ते सादयः पौराणाश्चामिषेकमंत्राः॥ ततः
सर्वेषधीमिः सर्वगंधेश्वरै रीरमुह्यस्य सर्वकलशैरेव वाऽथावे सुरगोत्रो
दकेनशीतोदकेन वाऽवश्च्यमानं कृत्वा शुक्लं वरधरः शुक्लगंधानुलेप
नः शुक्लसूत्रकृत्वा परिहितः प्रसन्नचित्तो यजमानः आचार्यदीर्घगंधाऽ
दिभिः पूजयेत्॥ ततः तैत्तिरीयदक्षिणादानसंकल्पपूर्वकं॥ दक्षिणास्तु
यदिनवग्रहप्रतिग्रहं सहस्रगावः सुवर्णभूषिताः॥ पक्षे तन्म

॥३५॥

न्यंवा॥ एवं च समुदायेन नवग्रहसंज्ञा बोधवन्ति॥ एवमेव पक्षे नवग्रह
सं सुवर्णः॥ केचित्सहस्रस्थाने शतं वदन्ति॥ तच्चिंत्यं॥ अस्माद्युतगुणः प्रो
क्त इति वाक्यं निरोधार्थं॥ गोमूत्रपक्षाग्रधांतरतोत्तयाः॥ सुवर्णसुदृश
मासिकसुवर्णमुद्रिद्यां बोध्यः॥ कर्षसुवर्णस्य सुवर्णसंज्ञमित्युक्तेः॥
कर्षश्च दशमासिकः॥ कर्षः स्यादशमासिक इत्युक्तेः॥ गायामं गे प्रुति
इति ध्रुवनानि चतुर्दश॥ यस्मान्नस्माद्विषमं स्यादहोके परचक्र॥ इति
गवां दानमंत्रः॥ हिरण्यगर्भगर्भस्त्रहेमबीजं विभोयसोः॥ अने तपुण्य
फलदमतः शांतिं प्रयच्छमे॥ इति सुवर्णानां दानमंत्रः॥ धेत्यादिदक्षिणापक्ष
स्तु मंत्रांतरतोत्तयाः॥ सर्वेषु पक्षेषु शय्याग्रहवर्णानि नैरलानि॥ श्रमे श्वेय
प्याधिकानित्यादक्षिणाः॥ अशक्तानि त्वावा॥ यस्मादश्वत्थं शयने केशव
स्य शिवस्य च॥ शय्यामनाप्यश्वत्थं स्तु दत्ता जन्म निजन्मनि॥ इति शय्या
दानमंत्रः॥ यथारत्नेषु सर्वेषु सवै देवाः प्रतिष्ठिताः॥ तथा शांतिं प्रयच्छे
तुरत्नदानेन मे सुरा इति रत्नदानमंत्रः॥ यथाभूमिप्रदानस्य कलां नाहं

ष

व

दु. को.

॥१६॥

तिषोडशी ॥ दानान्यन्यानि मे शांतिर्हमिदानीं कुरु वं विदेति स्मिदानीं नमः ॥ राक्षो
वस्त्रासनहेमकटकद्वयकृष्णगुलीयपवित्रकंठसत्रपंचरत्नमोक्तिकीमालागो
शतांश्च शतसहस्रसुवर्णनां स्तुतिर्वादि स बो देशे न दानं ॥ राक्षो वैष्णवान्यन्याः
न्यमिदानीं निदेयानि ॥ एताश्च दक्षिणा विश्वज्य सर्वविग्भ्यः समानो नाचार्या
यच द्विगुणं दद्यात् ॥ पुनराचार्या यधे तुं ब्रह्मणे कृच्छोऽतुं श्वदेयः ॥ सदस्य
दक्षिणा तु सर्वविग्भ्यः दक्षिणा तु रमेकस्य ॥ सदस्या यधे न दद्यात् सर्वविग्भ्यः
संमतं ॥ तुष्यंती लृत्विजस्तेषां मुपयुक्तं पटादिकं ॥ स्वभागांस्तदस्या यस्य
वेदधुस्तं कृत्विजः ॥ तत्समं यजमानो वा तस्मै दद्यात्स्य यंतयेति वैष्णवस्य सारो
क्तः ॥ तेन लिभि रपि सदस्या यस्वभागेभ्यो र्द्वादक्षिणा देया ॥ ग्रामैर्गजैरधैर
श्वैर्वैतच गृहादिना तुष्यंति तैराचार्यतोषयेत् ॥ सर्वभास्य कर्मणः सांगता
सिध्यर्थमिति संकल्पः ॥ अत्र वाचा युष करणमाचार्यमुंदात् ॥ अग्निं प्रद
क्षिणीं सलध्यात्वा पूजयेत् ॥ गच्छ गच्छी सुरश्रेष्ठं स्वस्थानं कुंजमध्यतः ॥ य
त्र ब्रह्मादयो देवास्तत्र गच्छंता शनेत्यग्निं विसृजेत् ॥ स्वापित देवताना मुत्तर

॥१६॥

मंडपः

पूजापूजमानकर्तृका ॥ क्षमापनं साष्टांगनमस्कारश्च ॥ आचार्यकर्तृकपुष्पां
जलिना वेद्यां स्थापितदेवतानां चिखगो वास्तु देवतानां च ॥ सोपस्करप्रतिमा
मंडपादिचाचार्या यसमर्पयेत् ॥ अयुतब्राह्मणभोजनसंकल्पो यथाशक्ति
वा ॥ दीनां धन्यपणेभ्योऽनवस्त्रसंकल्पः ॥ श्वयसी दक्षिणा संकल्पः ॥ यस्य
स्मृतेति प्रमादात् कुरुतामिति विद्मस्मृत्वा कर्मेश्वरार्पणं कृत्वा वि प्राशिषो गृ
हीत्वा सोक्ताहः सुहृद्युक्तो भूजीत ॥ ततस्तां वल्ले लाळवंगादिभद्रायेत्वा स्फुरवा
सने उपविश्य शंखतर्पयित्वा देन ब्रह्मघोषरवेण च महोत्सवः कार्य इति संक्षेपः ॥
अनुक्तं प्रसूते रयंत्ये मिति शिवं ॥ विघ्नेशस्य प्रसादेन गोत्रेण गोत्रमेतनु ॥ य
लेशद्रुत नृजेत देवभद्रेण धीमता ॥ १ ॥ मयै वैष्णवप्रकारेण कोटि होमो दशाननः ॥
काचितस्तस्य संपूर्तिर्जाता यथावर्णीतने ॥ २ ॥ कृतो सोमनसाराम सुतेन गोत्रमे
ननु ॥ श्रीवलिवं घसिहेन काशी शो नैव श्रुता ॥ ३ ॥ नैवाऽस्मिन् न्यदेशो वा को
टि होमो दशादननः ॥ केनाप्यद्य कृतो यावदतः ॥ ४ ॥ मिहार्चितं ॥ ५ ॥ यश्च
नः समुत्पन्नः प्रयोगस्यास्य लेखने ॥ आसेश्वरशिवस्तेन प्रीयतां संनिधिस्थि

द. को. तः ॥ ५॥ इति श्रीमन्महायाज्ञिकनागरजातीयपाठकश्रीभामचंद्रसूनुगंगाधरपा
ठकवंशसंस्तुतपाठकश्रीबलनद्रात्मजदेवभद्रकृतः संक्षिप्तोद्देशमुखकोटिहो शतमुख
॥ ३७॥ मध्ययोगः समाप्तिमगमत् ॥ ३८॥ ॥ शौलवेदादिभूमानेशाक्षीशालिवाह
ने ॥ १७॥ ॥ पार्थिवेऽद्येतपस्येतुल्लुपक्षेऽवासे ॥ १८॥ सिंहराशिगते
जीवेष्ट्याग्रामेकठोरके ॥ आपादितमिदं सत्यककोटिहोमस्यपद्धतेः ॥ १९॥
पुस्तकं तु दशास्यस्य शमचंद्रेण धीमता ॥ शोजयत्करोप्यापिश्रीरास्य
परितुष्टये ॥ २०॥ ॥ इदं पुस्तकं श्रीगोतमीगोदातटे कठोरग्रामे सिंह
गतजीवनिमित्तया जोदे शौ ~~संस्तुतपाठकश्रीभामचंद्रसूनुगंगाधरपाठक~~ न श्रीमद्रोकोपनो
मकयजमानराईभागते व शोजयत्करोप्यापिश्रीरास्य शमचंद्रभट्टेन ॥ २१॥
देशपुराकोटिहोमपद्धतेः श्रीरास्यभं चतुर्मिलितलाविलिरम्भाषा
दिनमाप्ति ॥ २२॥ भगवद्विष्णुविष्णुवास्तव्यदुष्टिरधोमुखः ॥ कष्टेन लि
खितो ग्रंथो पलेन परिपाठयेत् ॥ २३॥ ॥ श्रीरघु ॥ लेखकपाठकयोः शुभं ॥

द. को. वशेषके ॥ त्रिकासो गेयो न्निरूपे १ विनश्रापविनाशकः ॥ पातालं
द्विकशेषेण धनसंचयनाशकः ॥ गुण ३ जेदा वत्रोषेण भूमौ
॥ २४॥ विपुलसो रघुपद इति शांति सारग्रंथे ॥ अत्रानुक्तानि सौम्यक
रगहपुराणानि तु ग्रंथांतरे उक्तानि ॥ यथा ॥ आदित्ये च भवेष्टो
कोधनलाभो निराकरे ॥ शौने व्याधिशयं जेयं बुधे च धनसं वधि
पदः ॥ सर्वलाभो गुरौ प्रोक्तः कार्पसि हि सुभार्गवे ॥ शौरो म
तुमवा प्रोक्षति राहो चरिपुजं भयं ॥ केतौ चैव भवेद्भृंगमिति हरे ॥ २५॥
जं शुभाशुभमिति ॥ चिंतामणिटीकाकारेण तु संस्कारेषु विचारोऽस्य
वाक्यतुल्यं वासविचारस्याऽपवादत्वेन तद्वेषेण वसंगृहीतं ॥
युक्तं चैतत् ॥ वाक्यवासविचारस्य स्मृतिपुराणाऽग

रूप-निर्दिष्टात्कृच्छ्रं

५. ५०.

118511

दशभुजवनातपुत्रकोटि विभारम्
प्राप्तमश्नप्रयोगपञ्चतिपुस्तकं ॥

हस्ताके अद्यैव प्रकारेण सावकृतः सिद्धः कुरुमं उपः कारितोस्ति ॥ अतर्ज्यं मागानि
मानवस्य गुरुवासरै पंचमेति कोटिहोमोर्ज्यो भवति ॥ ॥ अथ होममुद्रा विचारः ॥
शांति सारैः दृश्य परां हितायां ॥ नक्षत्रे मत्र भानुः स्यात्तदा दृष्टा त्रिकं धिकं ॥ स
र्वहस्तु कलौरीणा मिदुशो मवहस्पतेः ॥ राहोः केतोश्च निदिष्टं वदनादमुभाऽ
मुभं ॥ इहेन कुर्याद्वनमिदं कुर्यात्तदा दयः ॥ इदं च काम्य विमयं ॥ तस्मादे
व विचारोऽस्वैतकायो नापि वैल्लवे ॥ त्रित्येनेमिनि केकायेन नाद्ये मुतिमिः स्य
तइति त्रयोक्तेः ॥ देवाद्यो मेहते रगंति विष्णुधर्मो नरे यथा ॥ करग्रहमुच्ये चैव सं
चादेऽवने भुमे ॥ रगंति विधाय गंधा द्वा ल्पणाय कुटुंबिने ॥ आयसी प्रतिमां
कुवा ल्पे क्षिपेनामधोमुखी ॥ गोमूत्रमधुगंधाद्यै रर्चितां प्रतिमां ततः ॥ अथ
विधाय तं दृज्य नत्रहो मोविधीयते इति ॥ अन्यदपि वज्र्यं कैश्चिदुक्तं ॥ अ
र्कश्चंद्रादष्टमेना मृतुधे मंदः शुक्रादष्टमेऽगारकश्च ॥ राहोर्धर्मो जीपतः
रवेरसुप्ते होमेनाशः पुत्रदारा धनानामिति ॥ तिथि वार युतिः सैका वेद सत्ता

इदं श्रेष्ठतमं कर्म रोषनामकस्य रामचंद्रस्य पुस्तकं ॥

1130